

DBB 215 BİÇİMBİLİM

4-5. HAFTA

Okuma Listesi

- Özsoy, S., Erk-Emeksiz, Z., Turan, Ü.D. ve Uzun, L. (2011). *Genel Dilbilim II.* (Ed. Özsoy, S., Erk-Emeksiz, Z.). Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Uzun, N.E. (2006). *Biçimbilim (Temel Kavramlar)*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. Arnold Publishers: Understanding Language Series .
- Radford, A. et al. (1999). *Linguistics: An Introduction*. Cambridge: University Press.
- Lieber, R. (2010) *Introducing Morphology*. Cambridge University Press.
- Carstairs-McCarthy, A. (2002) *An Introduction to English Morphology*. Edinburgh University Press
- Matthews, P. H. (1993). *Morphology*. Cambridge University Press.
- Haspelmath, M and Sims, A. D. (2010) (2nd edition). *Understanding morphology*. London: Hodder Education.

Modern Yaklaşım

Taban: Modern biçimbilim çalışmalarının «kök-köken-gövde» üçlüsü yerine bu üçünü birden kapsayacak biçimde yeğlediği terim, «taban»dır ve bu terimin, sözcüğün herhangi bir ekin eklendiği biçimini gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda bütün kök, köken ve gövdelerin aynı zamanda, otomatik olarak taban olduğunu da söylüyoruz demektir.

- a. **Ev**_{kök} / *gövde / taban **-cil**_{ek}
- b. **Ev**_{kök} / gövde / taban **-im**_{ek}
- c. **Evcil** *kök / gövde / taban **-siniz**_{ek}

Modern Yaklaşım

Modern biçimbilim, yalnızca doğal konuşucularının dille ilgili **sezgisel bilgilerine** dayanan çözümlmeleri kabul eder, böylece artzamanlı çözümlmeler çalışma alanı dışına çıkarılır. Bu anlamda **çözünebilirlik** (analysability), tarihsel kaynaklara giden değil, bir sözcükteki parçalar arasında doğal konuşucularca da ilkece farkında olunan anlam ve biçim ilişkileri bulunmasını gözetten bir işleme dayanır.

Tuz

Tuzcu

Tuzluk

Tuzum

Tuzlu

Tuzculuk

Sözcükbirim (lexem)

- **Sözcükbirim (lexem):** Sözcükler doğal konuşucularının sezgisel olarak tanıyabildikleri, bu nedenle de modern kavrayışlarda yer alması gereken öğelerdir ama modern çalışmalarda «sözcük» değil «sözcükbirim» olarak adlandırılır.

EV	→	Sözcükbirim
evi	→	Sözcükbiçim
evde	→	Sözcükbiçim
evim	→	Sözcükbiçim
evimiz	→	Sözcükbiçim
evleri	→	Sözcükbiçim

Biçimbirim

- Biçimbirim (morpheme): «Anlamlı en küçük birim» tanımıyla sözcükten daha küçük parçalara ulaşmayı sağlayan ama aynı zamanda sözcük birimi de kapsayabilen terimdir.

Biçimcik (Morp)

- Biçimçik (morp): Biçimbirimın sesbilgisel içerik kazanarak gerçeklemiş biçimi veya biçimlerinden biridir.
- Birden fazla biçimciğin oluşturduğu durumlarda biçimbirim, altbiçimlenme (allomorphy) sergilemekte ve her biçimcik aynı zamanda bir altbiçimcik (allomorph) olarak adlandırılmaktadır.

Biçimbirim

(AcAk)

(ÇI)

(lIk)

(TA)

(ken)

Biçimcik

[acak], [ecek]

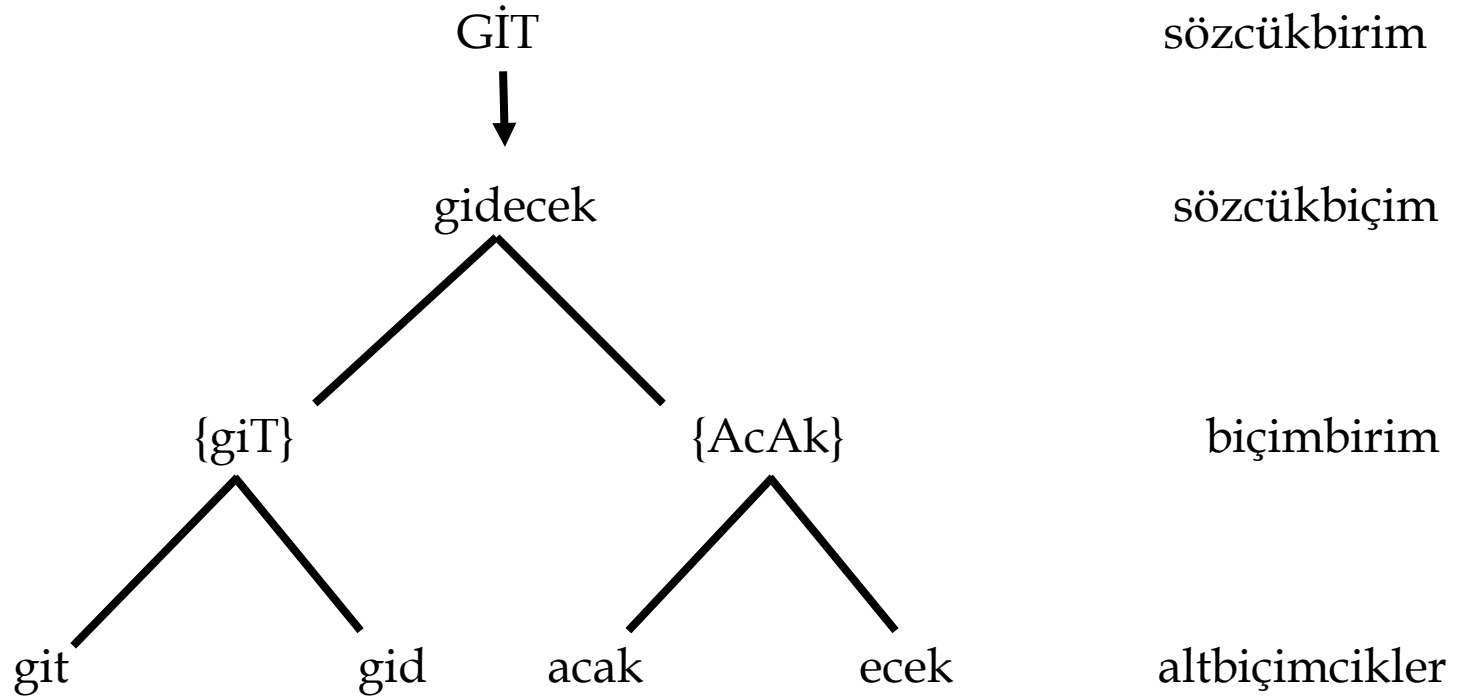
[çı], [çi], [çu], [çü], [cı], [ci], [cu], [cü]

[lık], [lik], [luk], [lük]

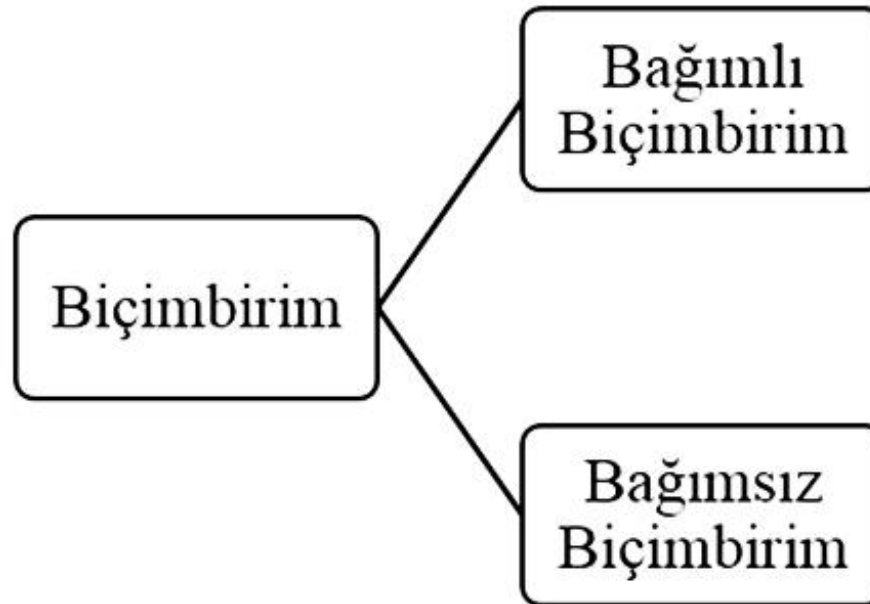
[ta], [da], [te], [de]

[ken]

Biçimbilimsel Çözümleme

Biçimbirim Türleri

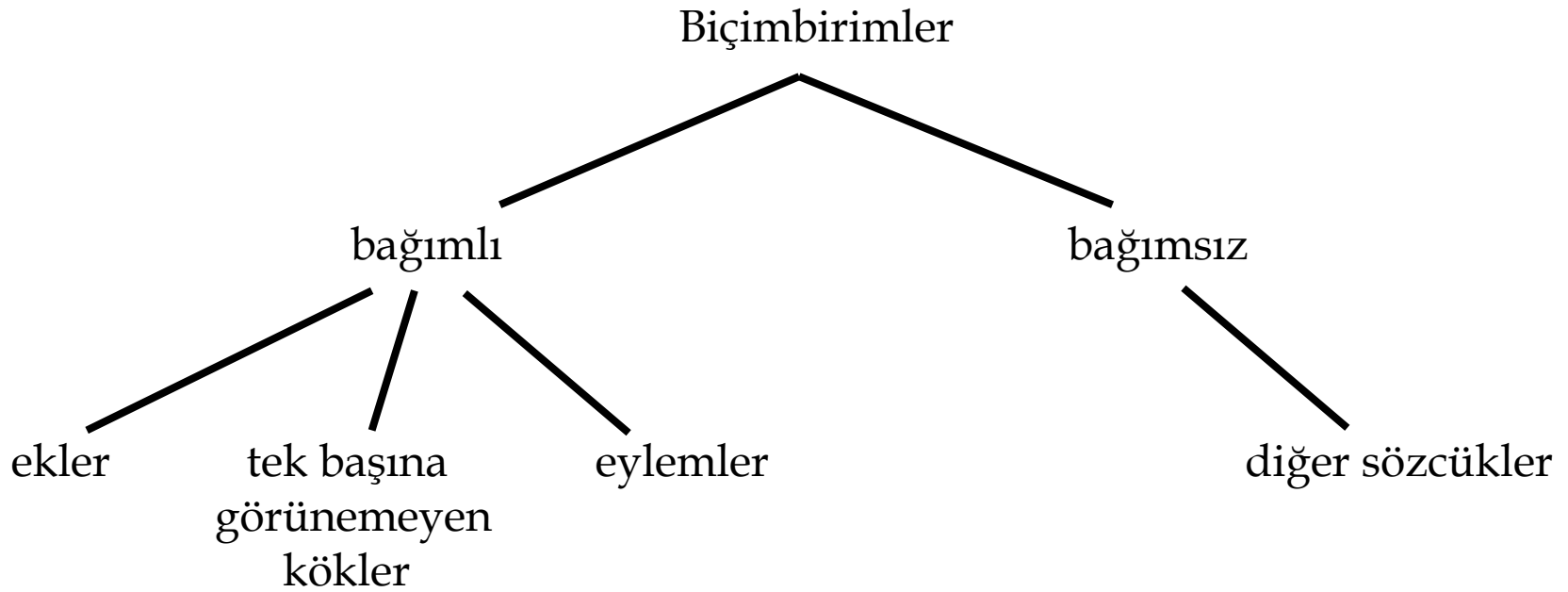

Biçimbirim Türleri

Bağımlı Biçimbirim (bound morpheme): Dilde tek başlarına bulunamayan ama biçimbirim olduklarına dair belli ölçüde sezgisellik taşıyan biçimlere, tek başlarına görünemediğinden bağımlı biçimbirim denir.

Bağımsız Biçimbirim (free morpheme): Dilde tek başlarına bulunabilen ve herhangi bir yapıya ihtiyaç duymayan biçimbirim türüdür.

Biçimbirim Türleri

Biçimbirim Sınıfları

Açık sınıf (open class)/ Sözlüksel Biçimbirimler: Sözlüksel anlam taşıyan ve türetilmeye ve çekimlenmeye olanağı bulunan sözcüklerdir. Dillerde isimler, eylemler ve sıfatlar bu sınıftadır.

Kapalı sınıf (close class)/ Dilbilgisel Biçimbirimler: Sözlüksel anlam taşımayan ve türetilmeye ve çekimlenmeye olanağı bulunmayan sözcüklerdir. Dillerde bağlaçlar, ilgeçler ve artikeller bu sınıftadır.

Sıfır Biçimcik

- Dizisel ilişkilere bakıldığında bazen bir biçimbirimin «herhangi bir sesbilgisel içerik taşımadan» bulunduğunu söylemek zorunda kalınmaktadır. Modern biçimbilimde, eksik görünümleri belirlemek için ortaya atılan bu terim, Ø imi ile gösterilmektedir.

Geçmiş zaman 3. kişi: → geldi- Ø

Emir kipi 2. kişi: → gel- Ø

Yalın durumu: → ev- Ø

Belirtme durumu: → halı- Ø almak

Tamlayan durumu → vatan-Ø için

Portmanto Biçimcik

- **Portmanto biçimcik (portmanteau morph):** Birden fazla biçimbirimi temsil eden ama sesçil içeriği, temsil ettiği biçimbirimlerle birebir eşlenmeyecek kadar çözümlenemez olan biçimciktir.

Geliyor-**sun**-**uz**

2. Kişi (sen) çoğulluk (sayı)

Geldi-k

1. Kişi (ben) + çoğulluk (sayı)

Tekçil Biçimbirim

- Tekçil biçimbirim (unique morpheme): Dillerde yalnızca belirli bir parçasının dağılım sergilediği, diğer parçanın başka hiçbir bağlamda görülmediği yapılardır.

Türkçe: Yağ-**mur**
Er-**kek**
Yan-**aş**
Yut-**kun**

İngilizce: Raspberry
Blackberry
Gooseberry
Cranberry